

Andrzej Gładysz

(Katolicki Uniwersytet Lubelski, Polska)

ORCID: 0000-0002-1625-1926

Przebudowa organów wykonana przez organmistrza Augusta Mielckiego w tuchowskim sanktuarium w latach 1870–1877¹

W artykule opisano generalną przebudowę organów w maryjnym sanktuarium w Tuchowie zrealizowaną przez Augusta Mielckiego w latach 1875–1877, na podstawie oferty złożonej wiosną 1870 r. Dzięki niewykorzystanym dotychczas źródłom, głównie z Archiwum Warszawskiej Prowincji Redemptorystów w Tuchowie, w sposób znaczący poszerzono wiedzę na temat tej inwestycji, jak również działalności organmistrza na terenie Galicji. Posługując się korespondencją oraz zestawieniami wydatków, określono zakres i charakter prowadzonych przy organach prac, przedstawiając ich koszt oraz dokonując analizy jakości i terminowości. Tekst wpisuje się w prowadzone przez autora badania nad instrumentarium organowym diecezji tarnowskiej w jej historycznych granicach.

Słowa kluczowe: organmistrz August Mielckie, organy, sanktuarium Matki Bożej Tuchowskiej

Przełom XX i XXI w. przyniósł znaczący wzrost stanu wiedzy na temat galicyjskiego organmistrzostwa. Niewątpliwie kluczową publikacją, która wpłynęła na rozwój badań, była synteza Macieja Babnisa omawiająca kulturę organową Galicji². Ten sam autor przedstawił najpełniejszy dotychczas rys biograficzny mało znanego organmistrza, Augusta Mielckiego³, aktywnego w II połowie XIX w. na terenie Galicji. Wśród badaczy dorobku tej mało zna-

¹ Artykuł powstał w ramach badań dofinansowanych grantem dyscyplinowym Instytutu Nauk o Sztuce KUL na lata 2022–2023 pt.: *Działalność organmistrza Augusta Mielckie (II poł. XIX w.) na ziemiach polskich*.

² M. Babnis, *Kultura organowa Galicji ze szczególnym uwzględnieniem działalności organmistrza lwowskiego Jana Śliwińskiego*, Słupsk 2012.

³ Tamże, s. 387–388; por. M. Babnis, *Dwunastu mniej znanych organmistrzów galicyjskich z drugiej połowy XIX wieku*, „Organy i Muzyka Organowa” 1991, t. 8, red. J. Krassowski, s. 139–140.

nej postaci należy wymienić również ks. Andrzeja Zajęca, Jana Gładysza oraz ks. Andrzeja Widaka⁴.

Zgodnie z dotychczasowymi ustaleniami August Mielcke był imigrantem z Prus. Musiał przybyć do Galicji najpóźniej w 1865 r., gdy odnotowano wykonaną przez niego przebudowę barokowych organów w kolegiacie w Brzozowie⁵. Zakres prac wykonanych przez Mielckiego został sprecyzowany przez ks. dra Jana Chwałkę podczas oględzin instrumentu zimą 1971 r. Wykładowca muzykologii KUL i ekspert ODZ w Krakowie odnotował wówczas:

Podstawa szafy organowej, wiatrownice i głosy manuału I i pedału, pochodzą z drugiej połowy XIX w. Świadczy o tym sposób wykonania poszczególnych elementów, jak również napis umieszczony na kartce wewnątrz wiatrownicy manuału pierwszego: *Umgebaut August Mielcke Jahre 1865*. Zygmunt Janeczek pomocnik organmistrza, inną ręką dopisane stolarz⁶.

Oprócz potwierdzenia obecności organmistrza na terenie Galicji niezachowane współcześnie źródło podawało informację na temat personaliów jego czeladnika, który zajmował się pracami stolarskimi przy cokole szafy organowej oraz innych elementach drewnianych, podczas gdy organmistrz przebudował główny zespół brzmieniowy i pedał (dobudowa) barokowych organów. Instrument w kolejnych latach również poddawano przebudowom (m.in. w 1902 r. przez organmistrza Alojzego Koniecznego), aż w latach 70. XX w. jako nieprzedstawiający większej wartości ani spójności stylistycznej został zastąpiony nowymi organami przy wykorzystaniu zabytkowego barokowego prospektu, stanowiącego obecnie centralną część szafy⁷.

Kolejną aktywność Mielckiego zidentyfikowano w kościele parafialnym pw. św. Marcina w Krościenku Wyżnym, gdzie w 1868 r. zbudował on nowe ośmiogłosowe organy⁸. Instrument ten przeniesiono najpewniej do nowego

⁴ A. Zając, *Organy Jana Śliwińskiego z 1898/1899 roku w kościele Bożego Ciała w Bieczu*, Lublin 1977 (mps pracy mgr. w AU KUL), zaś w skróconej wersji drukowanej zob.: A. Zając, *Historia organów w kościele Bożego Ciała w Bieczu*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 1987, t. 10, cz. 2, s. 481–496; J. Gładysz, *Życie muzyczno-liturgiczne w Sanktuarium Matki Bożej Tuchowskiej w latach 1893–1966*, Tuchów 2013; A. Widak, *Zabytkowe organy w obiektach sakralnych diecezji rzeszowskiej (studium historyczno-instrumentoznawcze)*, Lublin 2008 (mps pracy dr. w AU KUL). W poszukiwaniach literatury bezcenną rolę odegrała opracowana przez Marię Szymanowicz *Polska bibliografia organów*, t. 1–5, Lublin 2011–2023.

⁵ J. Gołos, *Polskie organy i muzyka organowa*, Warszawa 1972, s. 280, 296.

⁶ Archiwum Katedry Instrumentologii KUL, J. Chwałek, Sprawozdanie z ekspertyzy organów w kościele parafialnym w Brzozowie, diec. Przemyśl, woj. Rzeszów z 18.02.1971, s. 1.

⁷ Ich budowę w latach 70. rozpoczął Józef Cynar z Wrocławia, a w 1996 r. ukończył jego wychowanek Antoni Szydłowski, szerzej zob.: L. Krynicki, *Organy kolegiaty pw. Przemienienia Pańskiego w Brzozowie*, Brzozów 1996.

⁸ W materiałach źródłowych spotkać można kilka wersji zapisu nazwiska: odręczne podpisy organmistrza w formule Mielcke oraz Milcke, adnotacje prasowe czy kronikarskie w spolszczonej wersji fonetycznej: Milke lub Mielke.

murowanego kościoła konsekrowanego w 1912 r. przez biskupa Józefa Pelczara, a w 1968 r. sprzedano parafii pw. św. Bartłomieja Apostoła w Dębowcu, gdzie znajdują się do dzisiaj. Nie zachowano jednak ich oryginalnej struktury brzmieniowej. Organmistrz dokonujący wspomnianej translokacji, Feliks Mazur z Połomi, dodał do oryginalnej dyspozycji⁹ trzy głosy, zastosował system mechaniczny z wiatrownicami stożkowymi¹⁰. Dotychczas nie ustalono pierwotnej struktury brzmieniowej instrumentu.

Powyższe udokumentowane źródło, jak również zapewne inne realizacje organmistrza działającego w Galicji, stały się pretekstem do powierzenia mu przebudowy organów w kościele sanktuaryjnym pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny i św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Tuchowie (od 2010 r. bazylice mniejszej).

Ten uznany ośrodek kultu maryjnego, z koronowanym w 1904 r. cudownym obrazem Matki Bożej Tuchowskiej określanej „Panią Ziemi Tarnowskiej”, był notowany już w średniowieczu jako część dominium należącego do Opactwa Benedyktynów z Tyńca¹¹.

Niniejszy szkic stanowi uzupełnienie i rozszerzenie dotychczasowej wiedzy z zakresu dziejów organów w tuchowskim kościele maryjnym możliwe dzięki szczegółowej analizie źródeł znanych dotychczas tylko w niewielkim stopniu w obiegu naukowym, zachowanych w Archiwum Warszawskiej Prowincji oo. Redemptorystów w Tuchowie¹². Stosunkowo najlepiej rozpoznany z nich są źródła o charakterze kronikarskim spisywane przez dłuższy okres,

⁹ Dyspozycja to organologiczne określenie zestawu głosów w organach piszczałkowych, które składają się na brzmienie instrumentu.

¹⁰ A. Widak, *Zabytkowe organy...*, s. 78–80.

¹¹ Więcej na temat historii Tuchowa zob. np.: S. Derus, *Tuchów. Miasto i gmina do roku 1945*, Tuchów 1992; Z. Galoch, *Prepozytura benedyktyńska w Tuchowie 1460–1821*, Tyniec–Kraków 2004; *Pani Ziemi Tarnowskiej. Sanktuarium Matki Bożej w Tuchowie 1597–1997*, red. S. Piech, Kraków 1998; K. Plebanek, *Dzieje Kościoła i Parafii Najświętszej Maryi Panny w Tuchowie do 1460 r.*, Tuchów 2009.

¹² Wydawać by się mogło, że organy wybudowane przez Augusta Mielckiego w tuchowskim kościele na lipowym wzgórzu należą do najlepiej opracowanych w historiografii. Analizy tego zagadnienia dokonał Jan Gładysz w swojej rozprawie doktorskiej na temat życia muzyczno-liturgicznego w sanktuarium tuchowskim. Jednakże z racji, że nie był to główny temat badań mojego Ojca, ówczesnego organisty w Tuchowie, warto przedstawić je w nieco rozszerzonej formie, uzupełniając znane fakty o nowe dane, które dotychczas nie zostały opublikowane. W wersji rozszerzonej praca ukazała się drukiem: J. Gładysz, *Życie muzyczno-liturgiczne...*, s. 162–164. Zob. także: A. Gładysz, *Organy i organiści w kościołach dekanatu tuchowskiego diecezji tarnowskiej. Studium historyczno-instrumentoznawcze*, Lublin 2011 (mps pracy mgr w AU KUL), s. 56–59. W skróconej wersji drukowanej problem pominięto jako opracowany (A. Gładysz, *Organy w kościołach dekanatu tuchowskiego diecezji tarnowskiej do 1918 roku*, „Studia Organologica” 2016, t. 5, red. M. Szymanowicz, s. 107–126).

tj.: akta fundacji kościoła i przeoratu przy sanktuarium tuchowskim¹³ oraz kronika prowadzona przez diecezjalnych zarządców kościoła i przedstawicieli zgromadzenia redemptorystów zawierająca wpisy dla końca XIX w.¹⁴ Źródła te były uzupełniane stosunkowo regularnie przez zmieniających się autorów, którymi byli kolejni mieszkańcy lipowego wzgórza w Tuchowie¹⁵. Z kolei tylko w niewielkim stopniu wykorzystano dotychczas skupione w zespole akt ks. M. Rozmusa i ks. L. Jemioły¹⁶ dokumenty dotyczące przebudowy organów przez organmistrza Augusta Mielckiego złożone z dyspozycji i kosztorysu z 1 marca 1870 r.¹⁷, listu korygującego wcześniejsze ustalenia z 19 kwietnia 1870 r. (korespondencja wysyłana była z Ustrobnej)¹⁸, pokwitowania wystawionego 12 października 1875 r. w Tuchowie oraz trzech zestawień wydatków różniących się nieco tytułami i treścią, które skolacjonowano¹⁹. Co istotne, wszystkie te dokumenty sporządzono odręcznie w języku niemieckim i opatrzone podpisem organmistrza o tym samym charakterze pisma, co pozwala stwierdzić, że to on był ich autorem²⁰.

Po blisko 100 latach od budowy stan 24-głosowych organów Wojciecha i Michała Rudzińskich z 1778 r. był katastrofalny²¹. Nowy komendarz kościoła maryjnego, ks. Michał Rozmus, odnotował w 1877 r.:

Zostałem wprowadzić w r. 1863 organ stary z 24 głosów składający się. Ostatni opat Tyniecki, ks. biskup Janowski sprawił go. Liczył zaledwo 60 kilka lat. Atoli dla pisku głosu ptasiego, który się nigdy wystroić nie dał, a jako nowy mógł tylko głośniej wrzeszczeć, dla braku płuc w organie,

¹³ Archiwum Warszawskiej Prowincji Redemptorystów w Tuchowie (dalej AWPR), *Acta Foundationis Ecclesiae et Prioratus ad Thaumaturga[m] Tuchoviensem Archi Coenobi Regali Tynecen[sij] Benedict[inorum] immediate subordinati conscripta ab a[n]no 1767*.

¹⁴ AWPR, *Kronika domu tuchowskiego 1888–1899 (uzupełnienia)*.

¹⁵ Do 1816 r. ojcowie benedyktyni, następnie księża komendarze, a od 1894 ojcowie redemptoryści.

¹⁶ AWPR, Akta ks. M. Rozmusa i ks. L. Jemioły, nr 55 a-e.

¹⁷ Tamże, *Disposition und Kostenanschlag zu der Umbau der Orgel in der St. Maria Gnadenkirche zu Tuchów* z 1.03.1870.

¹⁸ Tamże, *List Augusta Mielcke* z 19.04.1870.

¹⁹ Tamże, *Conto über den von Herrn Mielcke für die Erbaung der Marien-Orgel vom Pater Rozmus angefangen Geldbetrag*; Tamże, *Conto über den von Herrn Mielcke für die Erbaung der Marien-Orgel vom Pater Rozmus angefangen Geldbetrag* [ver. 2]; tamże, *Conto das vom Herrn Mielcke für die Tucher Orgel übernommene* [ver. 3].

²⁰ Za weryfikację i korektę tłumaczenia niemieckojęzycznych dokumentów dziękuję uprzejmie p. Agnieszce Maluciak.

²¹ Niewielki 7-głosowy instrument w starym drewnianym kościółku na lipowym wzgórzu w Tuchowie, zlokalizowanym na tzw. tarnowskim przedmieściu, notowano w aktach wizytacyjnych już w początku XVII w. Został on zastąpiony wybudowanymi w 1778 r., już w nowej murowanej świątyni, organami, które ufundował o. Florian Amand Janowski (1725–1801), opat tyniecki i pierwszy biskup tarnowski mianowany 24.12.1785, J. Gładysz, *Życie muzyczno-liturgiczne...*, s. 160–161.

miałeś muzykę Boże pożał się. O śpiewie harmonijnym ani mowy nie było. To też pobożni obywatele i obywatelki Tuchowskie śpiewając za nim z afektem chcący go przekrzyczeć gardzieli podostajali. Jakże organ ów miał strój utrzymać, kiedy piszczałki cynowe n.p. w Pryncypale były tak cieniutkie, że ciężkością swą w garby osiadły. Zresztą pedału nie było, a w pozytywie piszczałeczki jak knapskie cewki²².

Wobec powyższego zarządca świątyni rozpoczął rozmowy z polskimi organmistrzami na temat remontu instrumentu, jednak okazały się one nieskuteczne. Pozytywną odpowiedź dał dopiero „wychodźca pruski” August Mielcke, „którego sława jako fachowego organmistrza aż do Tuchowa dotarła”. 1 marca 1870 r. zaproponował przeprowadzenie dla sanktuarium na lipowym wzgórzu generalnej przebudowy organów²³. Można stąd przypuszczać, że organmistrz albo znał instrument już wcześniej (nie byłoby to nic dziwnego, gdyż pracując w galicyjskim Brzozowie czy Krościenku Wyżnym, mógł słyszeć o znanym już wówczas w Małopolsce sanktuarium, a niewykluczone, że także je odwiedzał w celach religijnych czy też zawodowych) albo specjalnie odwiedził sanktuaryjne wzgórze, poznał specyfikę organów i zaproponował ich kapitalną przebudowę²⁴.

Wspomniany powyżej list otwiera informacja na temat dyspozycji organów z uwzględnieniem koniecznych prac dotyczących aparatu brzmieniowego i ich kosztów. Organmistrz zaznacza, że w całym instrumencie konieczne jest uzupełnienie piszczałek (Cis', Dis', Fis' i Gis'), których brakowało w związku z zastosowaniem tzw. krótkiej oktawy. Ponadto zauważył, że Pryncypał 8' został wykonany ze zbyt podatnego na odkształcenia stopu: „piszczałki są tak słabe, że same nie mogą siebie nosić przez własny ciężar, tak więc ten błąd musi zostać naprawiony przez dodanie co najmniej 50 funtów cyny na cały głos, przez przetopienie i wzmocnienie pracy płyt i stóp” za kwotę 100 florenów. Podobnie przelane i wykonane na nowo miały zostać piszczałki głosów metalowych²⁵. Głosy drewniane organmistrz w całości planował wykonać z nowego materiału²⁶. Warto podkreślić, że wszystkie głosy miały być realne, jak zaznaczył Mielcke: „bez koniecznych transmisji”. Oprócz wymienionych głosów mistrz zobowiązał się do sporządzenia gratis urządzenia *Melodie Führer*.

²² AWPR, *Acta Foundationis*..., s. 126.

²³ AWPR, Akta ks. M. Rozmusa i ks. L. Jemioły, nr 55 a-e, *Disposition und Kostenanschlag zu dem Umbau der Orgel in der St. Maria Gnadenkirche zu Tuchów* z 1.03.1870.

²⁴ AWPR, *Acta foundationis*..., s. 115.

²⁵ Gamba 8', Octava 4', Quinta $3\frac{2}{3}$ ' [sic!], Octav 2', Mixtur 2' 3x, Salicional 8', Flet dolce 4'. AWPR, Akta ks. M. Rozmusa..., *Disposition*..., s. 1–2.

²⁶ Doppelfloete 8' (o dwustronnych wargach), Gedact 8', Bordun 16' (od G), Fleut amabiles 8' (od g, imitując dźwięk naturalnego fletu), Liebhlich gedackt 16', Subbas 16', Violon 16', Violon 8', tamże. Organmistrz wskazał, że „piszczałki z drewna posiadają trwałe otwory, przetrwają każdą zmianę temperatury i mogą być łatwo i wygodnie wyciągnięte i wyczyszczone [...] Piszczałki drewniane, które od góry są otwarte, otrzymują dostroiki z cyny”, tamże, s. 7.

Zgodnie z przesłanym kosztorysem dyspozycja instrumentu przedstawiać się miała następująco:

[HAUPTWERK]	OBERWERK	PEDAL
1. Principal 8'	10. Salicional 8'	14. Subbass 16'
2. Gamba 8'	11. Fleut dolce 4'	15. Violon 16'
3. Doppelfloete 8'	12. Fleut amabiles 8'	16. Violon 8'
4. Gedact 8'	13. Lieblichgedact 16'	
5. Bordun 16'		
6. Octava 4'	Urząd. dodatkowe: Melodie Führer	
7. Quinte 2 ² / ₃ '		
8. Octav 2'		
9. Mixtur 2' [3x]		

Inne prace zaplanowane przez organmistrza objęły m.in. sporządzenie trzech nowych szczegółowo opisanych miechów, spośród których dwa „dostosowane do chodzenia, trzeci przez specjalne wykonanie tak wytworzony, że sam z siebie lub poprzez zasilenie dwóch pierwszych da organom równomierny wiatr”. Mielcke chciał dla Hauptwerku wykorzystać wiatrownice ze starych organów przy uwzględnieniu uzupełnienia kanceli dla dźwięków Cis, Dis, Fis i Gis oraz wymianie wentyli²⁷. Oberwerk oraz Pedal miały otrzymać nowe wiatrownice o systemie wentylowym (bez taśm rejestrowych). Zakres nowych klawiatur manualowych miał objąć 49 klawiszy, z czego diatoniczne zamierzano wykonać z kości słoniowej, chromatyczne z „czarnego drewna”, a 24 klawisze Pedalu z „twardego drewna”²⁸. Zaplanowano stół gry oparty o balustradę chóru w taki sposób, że organista siedział przodem do ołtarza, a plecami do szafy organowej. Szczegółowo opisano również sposób i materiał, z jakiego wykonana zostanie od nowa traktura mechaniczna. Troski o jakość i efekt wizualny dowodzą ciągła registrów zakończone czarnymi polerowanymi guzikami, „w które wpuszczone są porcelanowe płytki, na których podane są nazwy głosów i połączeń wypalone pięknym pismem”²⁹.

Istotnym elementem było zachowanie późnobarokowej szafy poprzednich organów. Uroku konstrukcji miały dodawać „piszczalki w prospekcie, nad wyraz nieskazitelnie wypolerowane, posiadające otwarte wargi, co więcej zrobione tak, że wyglądają podobnie do najsubtelniejszych prac ze srebra”³⁰.

²⁷ Tamże, s. 3.

²⁸ Tamże, s. 4.

²⁹ Tamże, s. 5–6.

³⁰ Tamże, s. 6–7.

Całość inwestycji August Mielcke obliczył na 1089 florenów i podsumował:

Oprócz eleganckiej i solidnej pracy daję gwarancję na sześć kolejno po sobie następujących lat i obiecuję wykonać organy o wyśmienitym dźwięcznym i pełnym brzmieniu, jak również dostarczyć prace ze znakomitego materiału³¹.

Negocjacje prowadzone przez zarządców (choć odpowiedzi wysłane do organmistrza nie zachowały się), a także kolejna wizyta i osobiste oględziny organów oraz chóru sanktuaryjnego, sprawiły, że propozycja została zaktualizowana i przedstawiona w kolejnym liście z 19 kwietnia 1870 r.:

HAUPTWERK	OBERCLAVIER	PEDAL
1. Principal 8'	13. Salicional 8'	10. Subbass 16'
2. Gedact 8'	14. Flautetraveur 8'	11. Principalbass 8'
3. Hochfloete 8'	15. Flaut dolce 4'	12. Bordenbass 8'
4. Viola di Gamba 8'	16. Gedact 8'	
5. Octav 4'		
6. Hochfloete 4'		
7. Quintfloete 4'		
8. Octav 2'		
9. Mixtur 2x 2'		

Te istotne zmiany August Mielcke argumentował następująco:

Byłem zmuszony zrobić nieznaczną [sic!] zmianę we wcześniej podanej dyspozycji, a mianowicie z następujących względów. Po pierwsze podczas mojego drugiego pobytu miałem więcej okazji poznać akustykę tamtejszego kościoła. Po drugie, zyskałem spokój, a po trzecie należy sobie wszystko dojrzałe przemyśleć i obliczyć, gdy zamierza się zbudować dobre organy³².

Szczegółowo opisane względy sprawiły również odejście od koncepcji wykorzystania starych wiatrownic dla głównego zespołu brzmieniowego³³. Zwiększona została liczba klawiszy w manualach do 54 (względem planowanych pierwotnie 49), a Mixtura rozszerzona z 3 do 4 rzędów³⁴.

August Mielcke zaznaczał przy tym, że „wykonać całkowicie nowe wiatrownice, jest mi miłsze niż łątać stare. Zatem otrzyma Pan przepiękne mocne organy”³⁵. A zatem organmistrz korygował swoje poglądy na realizację inwe-

³¹ Tamże, s. 8.

³² Akta ks. M. Rozmusa..., *List Augusta Mielcke* z 19.04.1870, s. 1.

³³ Tamże, s. 1–3. Co do zasady powodem był przewidywany niedobór powietrza, który powstałby przy zachowaniu starych wiatrownic i kanałów powietrznych.

³⁴ Tamże, s. 1. Zaplanowano układ Mixtury: (na 1C g¹, e², g², e³, zaś od 2Fis: cis², fis², cis³, fis³).

³⁵ Tamże, s. 3.

stycji z uwzględnieniem właściwości sanktuaryjnego wnętrza, co niewątpliwie dobrze świadczy o jego warsztacie budowniczego i znajomości parametrów akustycznych. Szczególnie rzuca się w oczy rezygnacja z dużej ilości głosów o niskich rejestrach i ciemnej barwie, które zapewne nie brzmiałyby najlepiej w niezbyt dużej świątyni.

Zbieranie środków przeciągało się. W „odpustowej zebraniu” uzyskano tylko 200 zł³⁶, a prośba skierowana przez rządców kościoła do byłego cesarza Ferdynanda oraz do cesarzowej Elżbiety – żony Franciszka Józefa I, została odrzucona wobec braków formalnych³⁷. Mimo powyższych przeszkód komendarz kościoła, ks. Michał Rozmus, podjął decyzję o rozpoczęciu przebudowy, zdając się na „grajcarkową ofiarę pobożnych pielgrzymów, którzy powoli przyczyniali się do skutecznego wykończenia rozpoczętego dzieła”³⁸.

Decyzja o przyjęciu oferty nie zapadła raczej od razu, gdyż dopiero 12 października 1875 r. August Mielcke pokwitował zaliczkę za prace przy organach, wśród których znalazło się m.in. wykonanie pięciu wiatrownic (po 2 dla Hauptwerku i Pedalu, 1 dla Oberwerku), trzech miechów o wymiarach 8 stóp długości × 4 stopy szerokości, wszystkie kanały powietrzne, piszczałki prospektowe 8' z cyny, rusztowania i łożyska, mechanika (traktura i urządzenia zarządzające), „którą to sumę ja niżej podpisany otrzymałem jako zaliczkę od Pana Ojca Michała Rozmusa Administratora Kościoła Panny Marii w Tuchowie za następujące bliżej określone i dostarczone prace dla organów w różnych ratach”, co wskazuje, że prace musiały być już dość zaawansowane³⁹.

Należy podkreślić, że już na tym etapie koszty były znacznie wyższe niż w pierwotnym kosztorysie i osiągnęły 1173 fl⁴⁰. Trudno stwierdzić, czy na długotrwałość realizacji wpłynęły wspomniane kłopoty finansowe, czy raczej niesumienność wykonawcy, skoro w kronikach odnotowano, że „prawie dwa lata nudził ks. komendarza i jego czeladź swoimi grymasami”⁴¹. Ponownie organmistrz, w porozumieniu z inwestorem, zrewidował część planów. Szafę organową zostawiono wprawdzie „nietkniętą dla pięknej rzeźby, jednak znacznie ją rozszerzono”, gdyż „nowy organ w starym pomieścić się nie mógł”⁴².

³⁶ Chodzi o tzw. złote reńskie, inaczej floreny lub guldeny, srebrne monety Cesarstwa Austro-Węgierskiego. 1 fl/złr dzielił się od 1857 r. na 100 grajcarów (krajcarów), z kolei 1 grajcar na 4 fenigi lub 8 halerzy.

³⁷ Ks. Rozmus pisał wprost, że „niestety ktoś z wrogów kościoła N.M.P. w tej sprawie buty uszył, gdyż podobnem próbom kancelarya cesarska tylko za rekomendacją władzy politycznej lub duchownej zwykła była zadosyć czynić. Przyszła tedy odpowiedź niby z braku funduszków odmowna”, AWPR, *Acta Foundationis...*, s. 116.

³⁸ Tamże.

³⁹ AWPR, Akta ks. M. Rozmusa..., *Interimsquittung* z 12.10.1875.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Cyt. za: J. Gładysz, *Życie muzyczno-liturgiczne...*, s. 162–163.

⁴² AWPR, *Acta Foundationis...*, s. 125, cyt. za: J. Gładysz, *Życie muzyczno-liturgiczne...*, s. 163.

Ciekawe dane, mogące znacząco uzupełnić, rzadziej zaś potwierdzić ustalenia prezentowane dotychczas odnoszące się do postaci Augusta Mielckiego, stanowią listy poborów organmistrza podczas realizacji budowy w tuchowskim sanktuarium⁴³. Można je podzielić na kilka kategorii.

Najwyższą kwotę (37 fl) wypłacono w czterech transzach w okresie od listopada 1875 do stycznia 1876 r. na podróż do i powrót z Ustrobnej⁴⁴, która – jak udało się potwierdzić – była miejscem zamieszkania i prowadzenia warsztatu organmistrza⁴⁵. Trzy kolejne wypłaty (łącznie 13 fl) z marca i kwietnia 1876 r. zaopatrzone w dopisek „w domu”⁴⁶, który może sugerować Ustrobną, ale może też odnosić się wprost do budynków komendariatu na lipowym wzgórzu w Tuchowie. Kolejna grupa wydatków wiąże się z innymi podróżami Augusta Mielckiego, tj. do Biecza (15 fl), Szynwałdu (1 fl) oraz odjazdem do Ryglic (4 fl)⁴⁷.

Z przedstawionych danych wynika, że pobory organmistrza wiążące się z jego czasowymi wyjazdami poza Tuchów wyniosły łącznie 70 fl. Najbardziej pokaźna kwota przeznaczona była na podróż do miejsca zamieszkania, Ustrobnej koło Krosna (50 fl), droga do Biecza kosztowała 15 fl, a do Szynwałdu 1 fl. Po zakończeniu prac w Tuchowie organmistrz udał się do Ryglic (4 fl), a zatem ponownie w kierunku domu. Nie można jednak wykluczyć, że Mielcke poza podróżami do i warsztatu wyjeżdżał z Tuchowa w poszukiwaniu kolejnych zleceń⁴⁸.

⁴³ AWPR, Akta ks. M. Rozmusa..., *Conto über den von Herrn Mielcke für die Erbaung der Marien-Orgel vom Pater Rozmus angefangen Geldbetrag*, s. 1–3. Dokument zachował się w trzech odpisach, dwa są kompletne, obejmują okres od listopada 1875 do 4.05.1877, a trzeci kończy się na 22.11.1876, tamże, *Conto über den von Herrn Mielcke für die Erbaung der Marien-Orgel vom Pater Rozmus angefangen Geldbetrag* [ver. 2], s. 1–3; tamże, *Conto das vom Herrn Mielcke für die Tucher Orgel übernommene* [ver. 3], s. 1–2.

⁴⁴ Odpowiednio 12 i 10 fl w listopadzie 1875 oraz 10 i 5 fl w grudniu 1875 i styczniu 1876.

⁴⁵ Informacje o tym, że Mielckowie w latach 70. XIX w. mieszkali w Ustrobnej k. Krosna, może potwierdzać zapis z tamtejszej księgi zgonów, gdzie odnotowano, że 4 maja 1873 r. zmarł na tyfus, a 6 maja został pochowany syn organmistrza i Amalii z d. Krumreich, sześciolatek Hugo. Grób do dnia dzisiejszego nie zachował się. W księdze odnotowano numer domu: 1, którym zwyczajowo oznaczano miejscowy dwór. Pod tym numerem w *Liber Baptismorum* zapisane są inne osoby z personelu dworskiego.

⁴⁶ 4 fl 26.03.1876, 8 fl 1.04.1876 i 1 fl następnego dnia.

⁴⁷ Na podróż do Biecza 5 fl wypłacono 3.08.1876, zaś w samym Bieczu 10 fl dnia 28.02.1877. Wyjazd do Szynwałdu opłacono 2.01.1877, zaś odjazd do Ryglic 4.05.1877. Wszystkie dane finansowe na podstawie: AWPR, Akta ks. M. Rozmusa..., *Conto...*, s. 1–3; tamże, *Conto...* [ver. 2], s. 1–3; tamże, *Conto...* [ver. 3], s. 1–2.

⁴⁸ Wiadomo, że złożył propozycję na budowę nowych organów w kolegiacie Bożego Ciała w Bieczu, gdzie ostatecznie nowe organy w 1899 r. wybudował Jan Śliwiński ze Lwowa, a w kościele franciszkanów reformatów w roku 1903 firma Gebrüder Rieger. Z kolei w Ryglicach w 1877 r. odnotowano fundację mszalne dla organisty będące dowodem pośrednim na istnienie organów, zaś między 1 stycznia 1893, a 31 grudnia 1896 r. wyremontowano organy kosztem 75 zł (realizator prac nie jest znany). W świątyni w Szynwałdzie generalny remont organów wykonano

Po rozpoczęciu realizacji inwestycji w Tuchowie odnotowano dziesięć wypłat dla organmistrza Augusta Mielckiego na łączną kwotę 170 fl, które między 26 listopada 1875 a 21 lipca 1876 r. podejmował on w Tarnowie⁴⁹.

Mimo że prace w sanktuarium maryjnym już trwały (były prowadzone przez pomocników), po raz kolejny osobiście organmistrz przybył do Tuchowa dopiero 12 czerwca 1876 r. i dalsze wypłaty, z drobnymi przerwami, pobierał na miejscu⁵⁰. Należy przy tym dodać, że Mielcke przyjechał do Tuchowa wozem wraz z wykonanymi podzespołami organów, czego dowodem może być jednorazowa wypłata dla woźnicy, w kwocie 7 fl odnotowana również 12 czerwca 1876 r.

Wśród odbiorców pieniędzy między 7 lutego 1876 a 14 marca 1877 r. odnotowano również czeladników Mielckiego (zapewne zatrudnionych w jego warsztacie na potrzeby tuchowskiej realizacji)⁵¹.

Interesującą kwestią jest pojawienie się w rachunkach żony organmistrza (ustalono, że była to najpewniej Amalia z d. Krumereich), która na ostatnim etapie prac, między 30 września 1876 r. a 27 marca 1877 r. jest notowana jako odbierająca kolejne raty płatności⁵². Co ciekawe, w tym czasie wypłaty pobierali czeladnicy, ale żadnych pieniędzy (poza kosztami podróży i materiałów) nie otrzymywał sam organmistrz. Być może było to wynikiem niewystarczającego zaangażowania w prace samego Augusta Mielckiego, czego potwierdzenia można poszukiwać w niezbyt pochlebnej opinii komendarza, ks. Rozmusa, informującego:

W maju [1877 roku] wykończyliśmy organ siedemnastogłosowy. Budowaliśmy go 7 lat. Częścią brak funduszu, częścią opieszałość pana organmistrza Augusta Mielckiego była tego powodem.

najpóźniej wiosną 1854 r. kosztem 100 fl., a kolejny zrealizowano trzydzieści lat później. ADT, Akta Lokalne (dalej AL), LS XLVIII: Szynwałd 1659–1860, List do Urzędu Dekanalnego w Pilźnie z 13.04.1854; ADT, WD XI/3: dekanat pilzneński (1841–1942), Sprawozdanie z wizyty dziekańskiej Szynwałd 13 XI 1886, s. 1; ADT, AL, LR XII: Ryglice 1851–1900, Wykaz sprawionych rzeczy do kościoła parafialnego od 1.01.1893–31.12.1896, s. 1; tamże, Ryglice. Fundacje 1854–1900, *Conspectus fundatorum missarum et aliarum devotionum ac foundationum ecclesiae parochialis in Ryglice confectus A.D. 1877*, k. 4. Zob. M. Szymanowicz, A. Gładysz, *Z dziejów organów w kościele parafialnym w Ryglicach (diecezja tarnowska)*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 2014, t. 33, nr 2, s. 147; A. Zajac, *Historia organów...*, s. 481–496.

⁴⁹ Mogło to wynikać z sieci kolejowej lub pobierania środków za pośrednictwem Kurii Biskupiej. Dane na podstawie: AWPR, Akta ks. M. Rozmusa..., *Conto...*, s. 1–3; tamże, *Conto...* [ver. 2], s. 1–3; tamże, *Conto...* [ver. 3], s. 1–2.

⁵⁰ Odnotowano wówczas 44 wypłaty na łączną kwotę 334 floreny i 71 grajcarów, AWPR, Akta ks. M. Rozmusa..., *Conto...*, s. 1–3; tamże, *Conto...* [ver. 2], s. 1–3; tamże, *Conto...* [ver. 3], s. 1–2.

⁵¹ Z imienia odnotowanych zostało dwóch czeladników: 29.06.1876 – Ignacy, zaś 13.12.1876 i 24.01.1877 – Maciej, AWPR, Akta ks. M. Rozmusa..., *Conto...*, s. 1–3; tamże, *Conto...* [ver. 2], s. 1–3; tamże, *Conto...* [ver. 3], s. 1–2.

⁵² Na podstawie AWPR, Akta ks. M. Rozmusa..., *Conto...*, s. 1–3; tamże, *Conto...* [ver. 2], s. 1–3; tamże, *Conto...* [ver. 3], s. 1–2.

Dwa lata nudził mnie i moją czeladź swemi grymasami. Tylko cierpliwość niczem niezachwiana zdołała to dzieło przez ręce tego artysty niemieckiego wykończyć⁵³.

Powyższe dane pozwalają wyraźnie wyodrębnić kilka etapów pracy. I tak August Mielcke wykonywał zlecenie początkowo poza Tuchowem (od 26 listopada 1875 r.). Po kilku miesiącach w sanktuaryjnym kościele prace rozpoczął jego czeladnik Ignacy, który przygotowywał chór sanktuaryjny (być może nadzorował rozbiórkę starych organów?) do montażu instrumentu realizowanego od 7 lutego 1876 r. Osobiście organmistrz przybył do Tuchowa, jak wspomniano powyżej, z wozem pełnym wykonanych elementów instrumentu 12 czerwca 1876 r. i brał udział w pracach z przerwami do 4 maja 1877 r. Wcześniej jednak (po 14 marca 1877 r.) zrezygnował z pomocy czeladnika Macieja (zapewne wykonane zostały już najpoważniejsze prace wymagające większej liczby rąk).

Dokumentacja finansowa pozwala również na szczegółowe wskazanie materiałów i sprzętów kupowanych przez Augusta Mielckiego podczas prac w Tuchowie. Nie budzą wątpliwości wydatki na zakup metali⁵⁴, drewna, oleju, nici, śrub czy skóry, z kolei nieco dziwną odnotowane wydatki na węgiel czy pranie bielizny, a już zupełnie zaskakują nowe buty dla dziekana⁵⁵. Kolejne nieszablonowe wydatki wspomniano w miejscowej kronice:

Wlazło tam jeszcze 5 cetnarów nowej cyny i ołowiu, deszczek przeszło 200, dwa dęby, jedna gruszka, jeden jawor, 3 cetnary kleju, cetnar mosiężnego drutu, gwoździ 25 cetnarów, skórek juchtowych co niemiara, z kilku koni ścięgna, jeden kapelusz i kilka talii kart⁵⁶.

Ostatecznie prace ukończone zostały 4 maja 1877 r., gdy ostatnią wypłatę „przy odjeździe do Ryglie” pobrał osobiście organmistrz. Na finalnym etapie znaczne problemy sprawiać zaczęła duża wilgotność, będąca wynikiem pory roku, ale z jej zniwelowaniem sprawnie sobie poradzono:

Wykańczając to dzieło mokrą wiosną, rozpoczęły się drewniane piszczalki w kościele rozklejać. Pokazała się tedy potrzeba umieszczenia w podsiębitce wiatraku, którego aby malowidła nie szpecił, umieściłem pod sygnaturką⁵⁷.

Łącznie realizacja okazała się znacznie droższa niż przewidywano. Przekazy źródłowe podają kwotę 2700 złr, nie wliczając kosztów utrzymania

⁵³ AWPR, *Acta Foundationis*..., s. 125–126.

⁵⁴ Zakupiono m.in. cynę – materiał powszechnie wykorzystywany do piszczalek metalowych, lantan – pierwiastek służący do podniesienia mechanicznej wytrzymałości stopów miedzi nadający im odporność na korozję, miedź – metal używany do wykonywania piszczalek oraz innych elementów organów, AWPR, Akta ks. M. Rozmusa..., *Conto*..., s. 1–3; tamże, *Conto*... [ver. 2], s. 1–3; tamże, *Conto*... [ver. 3], s. 1–2.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ AWPR, *Acta Foundationis*..., s. 126. Por. J. Gładysz, *Życie muzyczno-liturgiczne*..., s. 164.

⁵⁷ AWPR, *Acta Foundationis*..., s. 126.

organmistrza z czeladnikami, transportu i materiałów⁵⁸. Ks. Rozmus następująco scharakteryzował wykonaną przez Mielckiego pracę:

Pryncypał dzisiejszy jest ulany ze wszystkich starych registrów z dodatkiem 50% nowej cyny. Trąba jest z miedzi i cynku, i stroi się ją młoteczkami pobijając sztyfciki na dół lub do góry, aż się głos z Pryncypałem i Quintą wyrówna. Drewniane piszczałki mają wargi do wyjęcia, co czyszczenie bez uszkodzenia stroju niezmiernie ułatwia. Organ ten ma 5 wietrznicy wewnątrz misternie urządzonych podług najnowszego stylu i 3½ rzędą miksturę. Pan Mielcke sporządził też własnego pomysłu tak zwany modulator głosu [Melodie Führer], który dla skomplikowanej mechaniki jednak się mu nie udało i leży odłogiem. Kościół N.M.P. ma teraz organ okazały, muzykę melodyjną do serca mówiącą [...] jego dźwięk melancholiczny serce ściskając łzy tęsknoty wyciska [...] ma tylko 17 głosów [sic!], ale wypuściwszy je okna w kościele się trzęsą. Za sto lat mój drogi następco ocenisz, czy organ ten był dobrze zbudowanym⁵⁹.

Rzeczywistość znacznie szybciej zweryfikowała jakość wykonania instrumentu. W pierwszym pięcioleciu po budowie organów konieczny okazał się zakup „przyrządu mechanicznego do organów, aby organista sam sobie kalikował i grał”⁶⁰. Z kolei naprawę odnotowano dwa lata po przejściu kościoła przez oo. redemptorystów, w 1895 r.⁶¹, zaś 9 kwietnia 1902 r. rada domu uchwaliła:

Uznaje się potrzebę gruntownej restauracji organów, a ponieważ kosztą przechodzą granice konsulty miejscowej, kosztorys będzie przedstawiony Przew[ielebnemu] o. Wizytatorowi⁶².

Remont powierzono lwowskiemu organmistrzowi Rudolfowi Haase, który prace rozpoczął w listopadzie 1902 r. Ich zwieńczeniem było poświęcenie instrumentu podczas mszy wotywniej 19 marca 1903 r. Wydatki zamknęły się w kwocie 3378 koron⁶³. Organy jednak wciąż sprawiały problemy i po kolejnych interwencjach zdecydowano o ich wymianie. Instrument Augusta Mielckiego został zastąpiony organami Antoniego Grygorcewicza z Warszawy wybudowanymi w latach 1944–1946⁶⁴.

Prezentowane w niniejszym szkicu informacje okazały się niezwykle cenne dla ukazania całokształtu procesu płatności za inwestycję organową w II po-

⁵⁸ A. Gładysz, *Organy i organiści...* (mps pracy mgr.), s. 58.

⁵⁹ AWPR, *Acta Foundationis...*, s. 126. Zapewne ks. Rozmus, nie mając specjalistycznej wiedzy, potraktował urządzenie Melodie Führer jako kolejny głos, niezgodnie z ogólnie przyjętymi zasadami.

⁶⁰ ADT, AL LT XXVI: Tuchów św. Jakuba 1871–1905, Wykaz sprzętów kościelnych przy kościele cudownej Matki Boskiej w Tuchowie od r. 1877 do 1882 sprawionych, s. 1.

⁶¹ AWPR, *Kronika domu tuchowskiego 1888–1899 (uzupełnienia)*, s. 14.

⁶² AWPR, *Liber consultationum domus CSsR Tuchoviae*, 1902 r.

⁶³ A. Gładysz, *Z historii organów diecezji tarnowskiej... czyli jeszcze o Rudolfie Haase, organistrzu lwowskim*, „*Studia Organologica*” 2012, t. 4, red. M. Szymanowicz, s. 257–258. Wykorzystano zapewne wówczas depozyt na organy pozostawiony przez ks. Ludwika Jemiołę u tarnowskiego konsystorza biskupiego.

⁶⁴ Szerzej na ten temat: J. Gładysz, *Życie muzyczno-liturgiczne...*, s. 165–171.

łowie XIX w. Dowodzą również, że nawet zagadnienia podejmowane w dotychczasowej historiografii, przy wnikliwej analizie kościelnej dokumentacji archiwalnej, pozwalają na znaczące poszerzenie stanu wiedzy, weryfikację dotychczasowych ustaleń oraz wyznaczenie nowych kierunków badawczych.

Dalsze badania nad działalnością Augusta Mielckiego powinny niewątpliwie, obok uzupełnień dotychczasowego stanu badań, poddać analizie biografię budowniczego, określanego jako „wychodźca pruski”, „organmistrz niemiecki”. Z dużą ostrożnością, mając na uwadze określenia używane pod jego adresem, można przypuszczać, że pochodził z terenu tzw. Prus Wschodnich, gdzie się urodził i skąd wyemigrował⁶⁵.

Dość powszechnym kierunkiem emigracji w XIX w. były Stany Zjednoczone. Trudno jednak z pełnym przekonaniem przyjąć, że August Mielcke trafił do USA prosto z Prus Wschodnich. Należałoby raczej przyjąć, że najpierw podjął działalność w Galicji, bliskiej mu kulturowo i językowo, a bardziej tolerancyjnej niż Prusy czy Rosja. Na jej terenie, w Ustrobniej, ożenił się i zamieszkał, przynajmniej na pewien czas, a także zrealizował co najmniej kilka inwestycji (dwie z nich – Brzozów i Tuchów w kościołach o określonej renomie). Jedyna, jak dotąd, wzmianka o jego amerykańskich doświadczeniach pochodzi z ogłoszenia Romana Aleksandra Andrusikiewicza, dyrygenta i nauczyciela w Wiśniczku koło Bochni, opublikowanego dwukrotnie na łamach „Tygodnika Katolickiego” w 1892 roku:

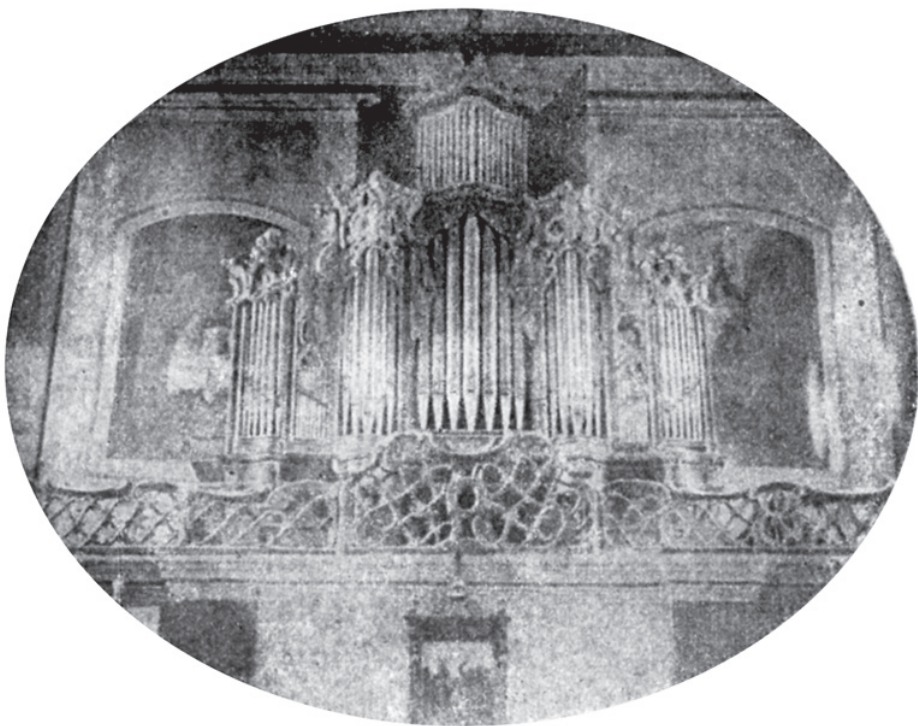
Pan August Milke zrestaurował w kościele c.k. Zakładu karnego w Wiśniczku organy bardzo stare i zupełnie zdezelowane znakomicie, trwale, szybko i za cenę bajecznie niską [sic!]. Dziękując Mu za to publicznie, polecam Go Przewielebnemu Duchowieństwu jako organmistrza nadzwyczaj rutynowanego i sumiennego i nadmieniam, że buduje też organy nowe według systemów praktykowanych w Ameryce, gdzie dotąd długie lata pracował⁶⁶.

⁶⁵ W istocie w XVIII i na początku XIX w. na polu kultury, w tym muzycznej, aktywnie działała tam związana z tradycją litewską rodzina Milkus (niem. Mielcke), której czołowymi przedstawicielami byli m.in. Peter Gottlieb Mielcke (1695–1753) – docent Seminarium Języka Litewskiego przy Uniwersytecie w Królewcu, pastor luterński w Georgenburgu oraz jego syn Christian Gottlieb Mielcke (1733–1807) – czołowy przedstawiciel środowiska lituanistycznego Prus, absolwent Seminarium Języka Litewskiego w Królewcu, kantor w Pillkallen, autor litewskojęzycznych śpiewników luterńskich (lit. Pilkalnis). Być może w wyniku dotyczącego śpiewników litewskich sporu z Gottfriedem Ostermeyerem podjął decyzję o emigracji, którą dodatkowo umocniła postępująca w okresie wojen napoleońskich germanizacja społeczeństwa na tym obszarze. Niestety, na obecnym etapie badań trudno potwierdzić tę hipotezę, a nawet ustalić informacje dotyczące potomków wspomnianych powyżej przedstawicieli rodziny Mielcke i ich losów. Ź. Sidabraitė, *Polemics as a Symbolic Capital Defence Way in the 18th Century in Prussia: the Case of Christian Gottlieb Mielcke and Gottfried Ostermeyer*, „Komunikaty Warmińsko-Mazurskie” 2021 nr 2 (312), s. 223–240.

⁶⁶ „Tygodnik Katolicki”, R. 2, nr 41 z 14.10.1892, s. 328; tamże, R. 2, nr 42 z 21.10.1892, s. 336.

Można zatem przypuszczać, że praktyka została zrealizowana już po opisanych powyżej galicyjskich pracach, jednak w ostatniej dekadzie XIX w. organmistrz, z nieznanых przyczyn, powrócił do Galicji i wznowił swoją działalność na tym terenie, korzystając z wieloletniego doświadczenia („nadzwyczaj rutynowany”). Musiał jednak być już w podeszłym wieku i wkrótce po remoncie w Wiśniczu umrzeć, skoro nie notowano go później.

Niewątpliwie postać organmistrza Augusta Mielckiego wymaga dalszych wnikliwych badań, zwłaszcza o charakterze genealogicznym oraz organologicznym, w celu ustalenia cech wyróżniających jego warsztat na podstawie analizy jedynego częściowo zachowanego instrumentu w Dębowcu oraz omówionej w niniejszym artykule dokumentacji przebudowy organów w tuchowskim sanktuarium. Uzyskane szczegółowe wnioski mogą być kolejnym istotnym przyczynkiem do badań nad galicyjską sztuką organmistrzowską oraz zewnętrznymi wpływami na jej ewolucję w II połowie XIX w.

Fot. 1. Organy w sanktuarium w Tuchowie na przełomie XIX i XX w. po przebudowie dokonanej przez Augusta Mielckiego

Źródło: AWPR, Akta ks. M. Rozmusa i ks. L. Jemioły, nr 55 a-e.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Diecezjalne w Tarnowie

Akta Lokalne

LR XII: Ryglice 1851–1900

Wykaz sprawionych rzeczy do kościoła parafialnego od 1.01.1893 do 31.12.1896

LR XII: Ryglice. Fundacje 1854–1900

Conspectus fundatorum missarum et aliarum devotionum ac foundationum ecclesiae parochialis in Ryglice confectus A.D. 1877

LS XLVIII: Szywna 1659–1860

List do Urzędu Dekanalnego w Pilźnie z 13.04.1854

LT XXVI: Tuchów św. Jakuba 1871–1905

Wykaz sprzętów kościelnych przy kościele cudownej Matki Boskiej w Tuchowie od r. 1877 do 1882 sprawionych

Wizytacje Dziekańskie

WD XI/3: dekanat pilzneński (1841–1942)

Sprawozdanie z wizyty dziekańskiej, Szywna, 13 XI 1886

Archiwum Główne Zakonu Paulinów na Jasnej Górze

Akta konwentu oo. Paulinów w Leśny dotyczące budowy kościoła, sygn. 1546

Kwit z 30.08.1855, s. 207

Akta konwentu Paulinów w Leśnej Podlaskiej 1728–1856, sygn. 1622

Spis inwentarza Klasztoru Leśniańskiego zdziałany w czasie zmiany JJKK przeorów byłego WJX Justusa Prawdowskiego, a na teraz obejmującego UX Adryana Nycz w dniu 10 lipca 1856

Archiwum Warszawskiej Prowincji Redemptorystów w Tuchowie

Acta Foundationis Ecclesiae et Prioratus ad Thaumaturga[m] Tuchoviensem Archi Coenobi Regali Tynecen[si] Benedict[inorum] immediate subordinati conscripta ab a[n]no 1767

Akta ks. M. Rozmusa i ks. L. Jemioły, nr 55 a-e

Disposition und Kostenanschlag zu der Umbau der Orgel in der St. Maria Gnadenkirche zu Tuchów z 1.03.1870

List Augusta Mielcke z 19.04.1870

Interimsquittung z 12.10.1875

Conto über den von Herrn Mielcke für die Erbaung der Marien-Orgel vom Pater Rozmus angefangen Geldbetrag

Conto über den von Herrn Mielcke für die Erbaung der Marien-Orgel vom Pater Rozmus angefangen Geldbetrag [ver. 2]

Conto das vom Herrn Mielcke für die Tuchower Orgel übernommene [ver. 3]

Kronika domu tuchowskiego 1888–1899 (uzupełnienia)

Liber consultationum domus CSsR Tuchoviae

Archiwum Katedry Instrumentologii Instytutu Nauk o Sztuce Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

Ks. Jan Chwałek, Sprawozdanie z ekspertyzy organów w kościele parafialnym w Brzozowie, diec. Przemyśl, woj. Rzeszów z 18.02.1971.

Literatura

Babnis M., *Dwunastu mniej znanych organmistrzów galicyjskich z drugiej połowy XIX wieku „Organy i Muzyka Organowa”* 1991, t. 8, red. J. Krassowski, s. 135–144.

Babnis M., *Kultura organowa Galicji ze szczególnym uwzględnieniem działalności organmistrza lwowskiego Jana Śliwińskiego*, Słupsk 2012.

- Derus S., *Tuchów. Miasto i gmina do roku 1945*, Tuchów 1992.
- Galoch Z., *Prepozytura benedyktyńska w Tuchowie 1460–1821*, Tyniec–Kraków 2004.
- Gładysz A., *Organy i organiści w kościołach dekanatu tuchowskiego diecezji tarnowskiej. Studium historyczno-instrumentoznawcze*, Lublin 2011 (mps pracy mgr. w AU KUL).
- Gładysz A., *Organy w kościołach dekanatu tuchowskiego diecezji tarnowskiej do 1918 roku*, „*Studia Organologica*” 2016, t. 5, red. M. Szymanowicz, s. 107–126.
- Gładysz A., *Z historii organów diecezji tarnowskiej... czyli jeszcze o Rudolffie Haase, organmistrzu lwowskim*, „*Studia Organologica*” 2012, t. 4, red. M. Szymanowicz, s. 255–280.
- Gładysz J., *Życie muzyczno-liturgiczne w Sanktuarium Matki Bożej Tuchowskiej w latach 1893–1966*, Tuchów 2013.
- Gołos J., *Polskie organy i muzyka organowa*, Warszawa 1972.
- Krynicky L., *Organy kolegiaty pw. Przemienienia Pańskiego w Brzozowie*, Brzozów 1996.
- Pani Ziemi Tarnowskiej. Sanktuarium Matki Bożej w Tuchowie 1597–1997, red. S. Piech, Kraków 1998.
- Plebanek K., *Dzieje Kościoła i Parafii Najświętszej Maryi Panny w Tuchowie do 1460 r.*, Tuchów 2009.
- Podajko P., *Kapele muzyczne w Leśnej Podlaskiej*, „*Studia Claromontana*” 1988, t. 9, s. 415–421.
- Sidabraitė Ž., *Polemics as a Symbolic Capital Defence Way in the 18th Century in Prussia: the Case of Christian Gottlieb Mielcke and Gottfried Ostermeyer*, „*Komunikaty Warmińsko-Mazurskie*” 2021, nr 2 (312), s. 223–240.
- Szymanowicz M., *Polska bibliografia organów*, t. 1–5, Lublin 2011–2023.
- Szymanowicz M., Gładysz A., *Z dziejów organów w kościele parafialnym w Ryglicach (diecezja tarnowska)*, „*Tarnowskie Studia Teologiczne*” 2014, t. 33, nr 2, s. 145–153.
- „Tygodnik Katolicki. Pismo poświęcone sprawom kościelnym i społecznym”, R. 2, nr 41 z 14.10.1892 i R. 2 nr 42 z 21.10.1892.
- Widak A., *Zabytkowe organy w obiektach sakralnych diecezji rzeszowskiej (studium historyczno-instrumentoznawcze)*, Lublin 2008 (mps pracy dr. w AU KUL).
- Zajac A., *Historia organów w kościele Bożego Ciała w Bieczu*, „*Tarnowskie Studia Teologiczne*” 1987, t. 10, cz. 2, s. 481–496.
- Zajac A., *Organy Jana Śliwińskiego z 1898/1899 roku w kościele Bożego Ciała w Bieczu*, Lublin 1977 (mps pracy mgr. w AU KUL).

Tekst przyjęty do druku: styczeń 2025

Tekst opublikowany: grudzień 2025

Rebuilding of the organ carried out by the organ builder August Mielcke at the Tuchów Sanctuary in the years 1870–1877

Abstract

The article describes the general reconstruction of the organ in the Marian shrine in Tuchów carried out by August Mielcke in the years 1875–1877, based on an offer made in the spring of 1870. Thanks to hitherto unused sources, mainly from the Archives of the Warsaw Province of the Redemptorists in Tuchów, the knowledge of this investment, as well as of the organbuilder's activities in the territory of the Galicia has been significantly expanded. Based on correspondence and expenditure statements, the scope and nature of the activities conducted within the institutions were identified, presenting their costs and providing an analysis of quality and timeliness. The text is part of the author's research on the instruments of the Tarnów diocese within its historical borders.

Keywords: organbuilder August Mielcke, organ, Sanctuary of Our Lady of Tuchów